

ŠV. TOMAS AKVINIETIS
St. Thomas Aquinas

*TEOLOGIJOS SUMA. I D.
TRAKTATAS APIE VIENĄ DIEVĄ.
17 KLAUSIMAS: APIE MELĄ. 1–4 ARTIKULAI*

*Summa Theologica. Pt. I. Treatise On the One God.
Question 17: On Falsehood. Articles 1–4*

17 KLAUSIMAS

APIE MELĄ SUSKIRSTYTAS Į KETURIS ARTIKULUS

ĮVADAS

Toliau tiriamas melas. Apie jį klausiama keturių dalykų.

Pirma: ar melas yra daiktuose?

Antra: ar jis yra jutime?

Trečia: ar yra prote?

Ketvirta: ar teisinga ir melaginga yra priešybės?

PIRMASIS ARTIKULAS

AR MELAS YRA DAIKTUOSE?

Į PIRMAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad melo daiktuose nėra.

1. Juk Augustinas knygoje *Pokalbiai su savimi* rašo, kad, „jeigu tikra yra tai, kas yra, tai melo niekur nėra, kad ir kas mėgintų tai neigti“ (Augustini 1843: II, 8).
2. BE TO, žodis „melaginga“ (*falsum*) kilęs nuo „meluoti“ (*fallendo*). Bet, pasak Augustino knygos *Apie tikrąją religiją*, daiktai nemeluoja, nes nieko kito nerodo,

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Dievas, tiesa, melas, protas, daiktas, jutimai, suvokimas.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, God, truth, falsity, intellect, thing, senses, apprehension.

išskyrus savąją rūšį (Augustini 1841: c. 36). Todėl nieko melagingo daiktuose nerandama.

3. BE TO, sakoma, jog tai, kas daiktuose tikra, yra dėl santykio su dieviškuoju protu, kaip jau buvo minėta. Bet kiekvienas daiktas, esantis tiek, kiek jis yra, mėgdžioja Dievą. Vadinasi, bet kuris daiktas yra teisingas be jokio melo. Tad joks daiktas nėra melagingas.

BET PRIEŠINGAI teigia Augustinas knygoje *Apie tikrąją religiją*, kad „kiekvienas kūnas yra tikras kūnas, bet melagingas vienis“ (ten pat, c. 34), nes vienį mėgdžioja, bet nėra vienis. Taip pat kiekvienas daiktas mėgdžioja dieviškąjį gėrį, tačiau jam nepriylgsta. Todėl visuose daiktuose yra melo.

ATSAKAU: kadangi tikra ir melaginga yra priešybė, o priešybė yra to paties priešybė, tai melo būtina ieškoti pirmiausia ten, kur pirmiau buvo atrasta tiesa, tai yra prote. Bet daiktuose nėra nei tiesos, nei melo, nebent tik jų santykyje su protu. Be to, kiekvienas daiktas besąlygiškai įvardijamas pagal tai, kas jam iš esmės (*per se*) priklauso, o pagal tai, kas jam atsitiktinai priklauso, įvardijamas tik santykinai; todėl daiktas iš tiesų gali būti vadinamas besąlygiškai melagingu santykyje su protu, nuo kurio priklauso ir su kuriuo iš esmės lyginamas, bet lyginant jį su kitu protu, su kuriuo atsitiktinai siejamas, gali būti vadinamas melagingu tik santykinai. Gamtos daiktai priklauso nuo dieviškojo proto taip, kaip dirbtiniai nuo žmogiškojo. Todėl dirbtiniai daiktai vadinami besąlygiškai ir savaime melagingais tiek, kiek stokoja meno pavidalo: sakoma, kad menininkas padarė melagingą daiktą, jei tas daiktui stinga to, ką menas jam turėjo suteikti. Tačiau nuo Dievo priklausomuose daiktuose melo negalima rasti, lyginant juos su dieviškuoju protu, nes visa, kas jiems atsitinka, kyla iš dieviškojo proto, nebent kartais tik tuose, kurie veikia valia ir gali nepaklusti dieviškojo proto nurodymui; tas nepaklusimas slepia kaltės blogį, todėl ketvirtosioje Šventojo Rašto psalmėje klausiamo: „Kam jūs mylite tuštybę ir ieškote melo?“ (Ps 4, 3). Per priešstatą dorybingi darbai vadinami gyvenimo tiesa tiek, kiek jie paklūsta dieviškojo proto nurodymams, todėl Evangelijoje pagal Joną rašoma: „Kas vykdo tiesą, tas eina į šviesą“ (Jn 3, 21). Tačiau santykyje su mūsų protu, su kuriuo siejami atsitiktinai, gamtos daiktai gali būti vadinami melagingais, bet ne visiškai, o tik santykinai. Tai gali nutikti dvejopai. Viena vertus, pagal ženklavimo prasmę, pavyzdžiui, sakoma, kad daikte melaginga tai, ką jame ženklina arba parodo melagingi žodžiai arba klystantis protas. Šitaip bet kurį daiktą galima vadinti melagingu, remiantis kiekviena jam nepriklausančia ypatybe, pavyzdžiui, pasak penktosios Filosofo *Metafizikos* knygos, skersmuo yra melagingas bendramatis (Aristotle 1941: 776 [1024b19]), taip pat pagal Augustino knygą *Pokalbiai su savimi*, „tragikas yra melagingas Hektoras“ (Augustini 1843: 10). Ir priešingai: kiekvieną daiktą galima vadinti teisingu, atsižvelgiant į tai, kas jam būdinga. Antraip daiktas gali būti vadinamas melagingu pagal priešastį. Šitaip melagingu vadinamas tas daiktas, kuris skirtas sudaryti apie save neteisingą nuomonę. Be to, mums įgimta spręsti apie daiktus pagal tai, kaip jie mums pasirodo, nes mūsų pažinimas kyla iš jutimo, kuris pirmiausia ir savaime yra atsitiktinių išorinių požymių suvokimas, todėl tie daiktai,

kurie savo išoriniais atsitiktiniais požymiais yra panašūs į kitus daiktus, vadinami melagingais tų daiktų atžvilgiu, kaip tulžis yra melagingas medus ir sidabro bei švino lydinys yra netikras auksas. Todėl Augustinas knygoje *Pokalbiai su savimi* rašo, kad „melagingais vadiname tuos daiktus, kuriuos suvokiame kaip panašius į tikrus“ (ten pat, p. 6). Taip pat Filosofas penktojoje *Metafizikos* knygoje: rašo, kad „apgaulingais vadinami tie daiktai, kuriems skirta atrodyti tokiais, kokie jie iš tiesų nėra arba kas jie nėra“ (Aristotle 1941: 776 [1024b21]). Šitaip ir žmogus vadinamas melagingu tiek, kiek jam patinka melagingos nuomonės arba kalbos, bet ne todėl, kad jis gali jas pramanyti, nes tokiu atveju net ir išmintingi bei mokyti žmonės būtų vadinami apgavikais, kaip teigiama penktojoje *Metafizikos* knygoje (ten pat, p. 777 [1025a2]).

Todėl I PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, kad santykiyje su protu daiktas tiek, kiek jis yra, vadinamas tikru, o tiek, kiek jo nėra, vadinamas melagingu. Dėl to antrojoje traktato *Pokalbiai su savimi* knygoje parašyta, kad „tikras tragikas yra melagingas Hektoras“. Tad kaip esančiuosiuose atrandama tam tikra nesatis, taip juose atrandamas tam tikras melagingumas.

I ANTRAJĮ atsakytina, kad daiktai meluoja ne iš esmės (*per se*), o tik atsitiktinai. Mat jie duoda progą apgaulėi veikdami panašumu tuos daiktus, kurių esaties (*existentiam*) neturi.

I TREČIAJĮ atsakytina, kad santykiyje su dieviškuoju protu daiktai nevadinami apgaulingais, nes jie nėra melagingi apskritai, bet tik santykiyje su mūsų protu, kitaip tariant, jie yra santykinai apgaulingi.

I KETVIRTAJĮ, tai yra į priešingą, argumentą atsakytina, kad panašumas arba stokojantis pamėgdžiojimas nedaro daikto melagingo, nebent tik tiek, kiek suteikia progą klaidingai nuomonei atsirasti. Todėl daiktas vadinamas apgaulingu ne dėl kiekvieno panašumo, o tik dėl tokio, kuris dažnai, bet ne kiekvienu atveju skirtas būti klaidingos nuomonės priežastimi.

ANTRASIS ARTIKULAS

AR MELAS YRA JUTIME?

I ANTRAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad jutime melo nėra.

1. Mat Augustinas knygoje *Apie tikrąją religiją* rašo, kad, „jeigu visos kūno juslės sako, kaip jos buvo paveiktos, tai aš nežinau, ko dar iš jų turėtume reikalauti“ (Augustini 1841: c. 33). Todėl atrodo, jog jutime melo nėra.
2. BE TO, Filosofas ketvirtojoje *Metafizikos* knygoje rašo, kad „melas būdingas ne jutimui, o vaizduotei“ (Aristotle 1941: 746 [1010b2]). BE TO, nesudėtiniuose daiktuose nėra tiesos ir melo, tik sudėtiniuose. Tačiau jautimas nei sieja, nei skirsto. Todėl melo jutime nėra.

BET PRIEŠINGAI teigia Augustinas knygoje *Pokalbiai su savimi*: „pasirodo, kad visi jutimai savo apgaulingu panašumu mus klaidina“ (Augustini 1843: c. 33).

ATSAKAU: nederą melo ieškoti jutime, nebent tik tiek, kiek jame yra tiesos. Tačiau jutime tiesa yra ne tiek, kad jautimas pažintų tiesą, bet tik tiek, kiek jis turi teisingą

juntamų daiktų suvokimą, kaip jau buvo minėta (Q. 16, a. 2). O teisingą daiktų suvokimą jis įgyja tada, kai suvokia, kaip jie yra. Todėl melas jutime atsiranda tuomet, kai jis daiktus suvokia arba sprendžia apie juos kitaip, negu jie yra. Tačiau jutimas su daiktų pažinimu susijęs tiek, kiek jame yra daiktų panašumai. Bet kurio daikto panašumas jutime būna trejopai. Vienaip, pirmiausia ir iš esmės (*per se*), kaip regoje yra spalvų ir kitų jos juntamų dalykų panašumai. Antraip, iš esmės, bet ne pirmiausia, kaip regoje yra išvaizdos arba dydžio ir kitų juntamų dalykų panašumai. Trečiaip, nei pirmiausia, nei iš esmės, o atsitiktinai, kaip regoje yra žmogaus panašumas, bet ne kaip žmogaus, o tik tiek, kiek šiam spalvotam objektui atsitinka būti žmogumi. Be to, jutimas neturi apgaulingo juntamų daiktų pažinimo, nebent tik atsitiktinai ir retai dėl netvarkos jutimo organe jis netinkamai priima juntamo objekto pavidalą, panašiai kaip ir kiti pagaulūs subjektai dėl netvarkos juose netinkamai priima juos lemiančių veiksnių poveikį. Taip dėl nesveiko liežuvio saldus maistas atrodo kartus. O apie bendruosius ir atsitiktinai juntamus dalykus net esant tvarkingam jutimo organui gali būti melagingai sprendžiama, nes su tais dalykais jis siejasi ne tiesiogiai, o atsitiktinai arba tik tiek, kiek yra nukreiptas į ką nors kitą.

Taigi Į PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, kad poveikis juslei yra pats joje esantis jutimas. Todėl kai juslės sako, kaip buvo paveiktos, mūsų sprendimas, jog kažką pajutome, nėra klaidingas. Bet kartais juslė byloja, kad buvo paveikta ne taip, kaip daiktas yra, tada ji apie daiktą kalba kitaip, negu jis yra. Taip juslė mus apgauna apie daiktą, bet ne apie patį jutimą.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad jutimui melas nebūdingas, nes jutimas nemeluoja apie tiesioginį savo objektą. Todėl kitame vertime aiškiau pasakyta, jog „jutimas dėl savo tikrųjų objektų niekad nebūna melagingas“. O vaizduotei melas priskiriamas, nes ji pateikia net ir nesančio daikto panašumą. Tad jeigu kas nors tą panašumą traktuoja kaip patį daiktą, iš tokio suvokimo kyla melas. Todėl Filosofas penktojoje *Metafizikos* knygoje rašo, kad šešėliai, paveikslai ir sapnai vadinami apgaulingais tiek, kiek jie nėra tie daiktai, kurių panašumus turi (Aristotle 1941: 746 [1024b23]).

Į TREČIAJĮ atsakytina, jog tas argumentas rodo, kad melo nėra jutime taip, kaip jis yra pažįstančiajame tikra ir melaginga.

TREČIASIS ARTIKULAS AR MELAS YRA PROTE?

Į TREČIAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad melo prote nėra.

1. Juk Augustinas *Aštuoniasdešimt trijų klausimų* knygoje rašo, jog „kiekvienas klystantis nesupranta to, dėl ko klysta“ (Augustinus 1863: q. 32). Bet kiekviename pažinime yra tai, kas melaginga, kas mus klaidina. Vadinas, prote melo nėra.
2. BE TO, Filosofas trečiojoje traktato *Apie sielą* knygoje rašo, kad *protas visuomet sprendžia teisingai* (Aristotelis 1990: 399 [433a 26]). Vadinas, Prote nėra melo.

BET PRIEŠINGAI teigiama trečiojoje traktato *Apie sielą* knygoje, kad „ten, kur sampratos sujungiamos, yra tai, kas teisinga, ir tai, kas melaginga“ (ten pat, p. 392 [430a 27]).¹ O sampratas sujungia protas. Vadinas, tai, kas teisinga, ir tai, kas melaginga, yra prote.

ATSAKAU: kaip daiktas savo pavidalu turi esatį, taip pažinimo galia pažįsta panašumu į žinomą daiktą. Todėl, kaip gamtos daiktas nestokoja jo pavidalui deramos esaties, tačiau gali stokoti tam tikrų atsitiktinių arba išvestinių požymių: pavyzdžiui, žmogus gali neturėti dviejų kojų, bet dėl to nesiliauti buvęs žmogumi; taip pažinimo galia nieko nestokoja, pažindama daiktą, kurio panašumu jam išpaudžiamas to daikto pavidalas, tačiau gali stokoti kurio nors požymio, šalutinio arba atsitiktinio tam daiktui. Todėl pasakyta, kad rega apsigaua ne dėl tikrojo savo pačios objekto jutimo, o dėl bendrojo objekto jutimo, kuriam šalutinai ir atsitiktinai priklauso. Bet kaip juntamas daiktas jutimui tiesiogiai išpaudžia savo panašumą, taip daikto esmiškumas protui palieka savo panašumą. Todėl protas niekada neklysta apie tai, kas yra, kaip juslė neklysta apie jai skirtus justus dalykus (*sensibilia propria*). Bet siedamas arba skirstydamas protas gali suklysti, daiktui, kurio esmiškumą supranta, priskirdamas tai, kas jam netinka, arba tai, kas jam priešinga. Mat protas apie ką nors sprendžia taip, kaip jutimas sprendžia apie bendruosius jutimo objektus arba apie atsitiktinius požymius. Tačiau, kaip jau minėta, protas, skirtingai nuo jutimo, gali ne tik klysti, bet ir žinoti, kad klysta, taip, kaip žino tiesą, o jutimas nežino, jog klysta.

Proto melas pats savaime apima tik sudėtį, tad ir proto veikloje, kuria jis pažįsta tai, kas yra, gali įvykti klaida tiek, kiek mąstymo sudėtis į ją įtraukiama. Taip gali atsitikti dvejopai. Vienaip, kai protas priskiria vieno daikto apibrėžimą kitam, pavyzdžiui, apskritimo apibrėžimą žmogui. Todėl vieno daikto apibrėžimas netinka kitam daiktui. Antraip, kai protas sudaro apibrėžimą iš viena su kita nederančių dalių, nes tokiu atveju apibrėžimas yra ne tik klaidingas kurio nors daikto atžvilgiu, bet ir pats savaime. Toks būtų protingo keturkojo gyvūno apibrėžimas. Šitaip apibrėžiantis protas klysta teigdamas, jog kažkoks protingas gyvūnas turi keturias kojas. Todėl pažįstant paprastas esmes protas negali būti melagingas: jis arba yra teisingas, arba visiškai nieko nesupranta.

Todėl I PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, kad esmė yra tikrasis proto objektas, dėl to teisingai sakome, jog ką nors supratome, tada, kai, suvedę jį atgal į tai, kas jis yra, apie jį sprendžiame taip, kaip remdamiesi tais įrodymais, kuriuose nėra melo. Todėl Augustino teiginį reikia suprasti taip, kad kiekvienas klystantis nesupranta, dėl ko klysta, bet ne taip, kad protas visuose savo veiksmuose neklysta.

Į ANTRAJĮ atsakytina, jog protas, pažindamas pradus, niekada neklysta dėl tos pačios priežasties, dėl kurios neklysta pažindamas, kad kas nors yra. Juk pradai tampa akivaizdūs (*per se nota*), vos tik supratus jų sąvokas, nes tarinys priklauso veiksnio sąvokos apibrėžimui.

KETVIRTASIS ARTIKULAS

AR TEISINGA IR MELAGINGA YRA PRIEŠYBĖS?

Į KETVIRTAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad tikra ir melaginga nėra priešybės.

1. Juk teisinga ir melaginga priešpriešinami kaip tai, kas yra, ir tai, ko nėra, nes, pasak Augustino, „tiesa yra tai, kas yra“ (Augustinas 1994: sk. 5). O tai, kas yra, ir tai, ko nėra, nepriešpriešinama kaip priešybės. Todėl tiesa ir melas nėra priešybės.
2. BE TO, viena priešybė nėra kitoje priešybėje. Bet tai, kas melaginga, yra tame, kas teisinga, nes, remiantis Augustino knyga *Pokalbiai su savimi*, „tragikas nebūtų netikras Hektoras, jeigu nebūtų tikras tragikas“ (ten pat, sk. 10). Vadinasi, tai, kas melaginga, ir tai, kas teisinga, nėra priešybės.
3. BE TO, Dieve nėra jokios priešpriešos, nes, kaip teigiama dvyliktojoje Augustino traktato *Apie Dievo valstybę* knygoje, nėra nieko priešingo dieviškai esmei (Augustini 1964: *Libri XXII, Liber XII, 2*). Tačiau melas priešingas Dievui: Šventajame Rašte stabas melu vadinamas, nes Jeremijo knygos žodžius „Jie nusitvėrė už melo“ (Jer 8, 5) glosa aiškina taip, kad „melas“ čia reiškia „stabą“.

BET PRIEŠINGAI Filosofas antrajame traktato *Apie aiškinimus* skyriuje teigia, kad melaginga nuomonė yra priešinga teisingai (Aristotle 1941: 61 [23b35]).

ATSAKAU: tai, kas teisinga, ir tai, kas melaginga, priešpriešinama kaip priešybės, o ne kaip teigimas ir neigimas, kaip kai kurie sakė. Norint tuo įsitikinti, reikia žinoti, kad neigimas nei ką nors teigia, nei ką nors apibrėžia kaip savo veiksnį. Todėl neigti galima tiek tą, kuris yra, tiek tą, kurio nėra, pavyzdžiui, neregintį ir nesėdintį. Stoka nieko neteigia, tačiau apibrėžia sau veiksnį, nes, pasak ketvirtosios *Metafizikos* knygos, ji yra subjekte esantis neigimas: juk neregiau vadinamas tik tas, kuris gimęs regėti (ten pat, p. 733 [1004] ir toliau). O priešybė ir ką nors teigia, ir veiksnį sau apibrėžia, nes juodas yra tam tikra spalvos rūšis. Tačiau melas ką nors teigia. Juk Filosofas ketvirtojoje *Metafizikos* knygoje rašo, kad melas atsiranda dėl to, jog regima arba sakoma, kad yra tas, kurio nėra, arba kad nėra to, kuris yra (ten pat, p. 749 [1011b26]). Juk kaip tiesa numato atitinkantį daiktą suvokimą, taip melas – neatitinkantį daikto suvokimą. Todėl akivaizdu, kad tiesa ir melas yra priešybės.

Dėl to Į PIRMAJĮ argumentą reikia atsakyti, jog tai, kas daiktuose yra, yra daiktui priklausanti tiesa, bet tai, kas yra suprasta kaip tiesa, yra tiesa, priklausanti protui, kuriame tiesa yra pirmiausia. Todėl melas yra tai, kas yra ne taip, kaip suprantama, nes Filosofas antrajame traktato *Apie aiškinimus* skyriuje įrodo, kad esaties supratimas yra priešingas nesaties supratimui, nuomonė, kad gėris yra gėris, priešinga įsitikinimui, jog gėris nėra gėris (ten pat, p. 61 [23b35]).

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad melo nėra jam priešingoje tiesoje, kaip nėra blogio jam priešingame gėryje, bet jis yra tame, kurį sau pajungia. Abiem atvejais taip atsitinka dėl to, kad tiesa ir gėris yra bendri ir su esatimi sukeičiami dalykai, todėl, kaip kiekviena stoka priklauso veiksmiui, kuris yra esinys, taip kiekvienas blogis priklauso kuriam nors gėriui, taip pat kiekvienas melas priklauso kam nors teisingam.

Į TREČIAJĮ atsakytina: dėl stokos atsirandančios priešybės ir priešingybės priklauso tam pačiam veiksmui, todėl, svarstant Dievą patį savaime, jokių priešybių neatrandama nei Jo gerume, nei Jo tiesoje, nes Jo prote negali būti jokio melo. Tačiau mes galime prieštarai suvokti Dievą, nes teisingai apie Jį nuomonei prieštarauja melaginga nuomonė. Todėl stabai vadinami melu, priešingu dieviškajai tiesai, tiek, kiek klaidinga apie stabus nuomonė prieštarauja teisingai nuomonei apie Dievo vienovę.

Literatūra

- Aristotelis. 1990. *Apie sielą*. Iš senosios graikų kalbos vertė Vosylius Sezemanas. *Rinktiniai raštai*: 321–405. Vilnius: Mintis.
- Augustinas Aurelijus. 1994. *Pokalbiai su savimi*. Iš lotynų kalbos vertė Vaidilė Stalioraitytė. Vilnius: Aidai.
- Augustini Aurelii S. 1841 b. *De Vera Religione liber unus*, Migne J.-P., Parisiis (ed.). *Opera Omnia: Patrologiae Latinae Elenchus*. PL 34. Prieinamas internete: <http://www.augustinus.it/latino/vera_religione/index.htm> [žiūrėta 2023 m. spalio 17 d.].
- Augustini Aurelii S. 1843. *Soliloquiorum libri duo*, Migne J.-P., Parisiis (ed.). *Opera Omnia: Patrologiae Latinae Elenchus*. PL 32. Prieinamas internete: <<http://www.augustinus.it/latino/soliloqui/index2.htm>> [žiūrėta 2023 m. spalio 12 d.].
- Augustini Aurelii S. 1863. *De diversis questionibus octoaginta tribus*, Migne J.-P., Parisiis (ed.). *Opera Omnia: Patrologiae Latinae Elenchus*. PL 40. Prieinamas internete: <http://www.augustinus.it/latino/ottantatre_questioni/index2.htm> [žiūrėta 2023 m. spalio 19 d.].
- Augustini Aurelii S. 1864. *De Civitate Dei Contra Paganos*, Migne J.-P., Parisiis (ed.). *Opera Omnia: Patrologiae Latinae Elenchus*. PL 41. Prieinamas internete: <<http://www.augustinus.it/latino/cdd/index2.htm>> [žiūrėta 2023 m. spalio 11 d.].
- The Basic Works of Aristotle*. 1941. Edited and with an introduction by Richard McKeon. New York: Random House.

Nuorodos

- ¹ Sezemano vertime ši mintis išreikšta šiek tiek kitaip: „Priešingai, ten, kur gali atsirasti ir tiesa, ir netiesa, jau įvyksta tam tikra minčių sintezė, kuri jas suvienija.“

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS, nepriklausomas tyrėjas.

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino. *Summa Theologiae prima pars a quaestione LXXVII ad quaestionem LXXXIII. Textum Leoninum Romae 1889 editum et automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit*. Prieinamas internete: <<https://www.corpusthomicum.org/sth1077.html>> [žiūrėta 2023 m. spalio 10 d.].